

TARBIYACHINING TASVIRIY FAOLYAT MASHG'ULOTLARDAGI PEDAGOGIK VA KASBIY MAXORATI

*Toshkent shahar TMC instituti
Pedagogika va psixologiya
kafedra o'qituvchisi
Ziyamova Madina Jaxongir qizi
Toshkent shahar TMC instituti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi
Mannapova Dilnoza Raxmatillayevna*

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarbiyachining tasviriyl faoliyat mashg'ulotlaridagi pedagogik va kasbiyl mahorati, uning bolalar estetik didi va ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida tarbiyachining san'atga bo'lgan munosabati, metodik yondashuvi, bolalarda tasviriyl ko'nikmalarni rivojlantirishdagi individual yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada tarbiyachining kuzatuvchanlik, sabr-toqat, didaktik mahorat va ijodkorlik kabi fazilatlari bolalarning badiiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi yoritilgan. Shuningdek, innovatsion metodlar asosida mashg'ulotlarni tashkil etish samaradorligi ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tarbiyachi, tasviriyl faoliyat, pedagogik mahorat, kasbiyl kompetensiya, ijodkorlik, estetik tarbiya, maktabgacha ta'lim, metodika.

Maktabgacha ta'lim tizimi insonning har tomonlama shakllanishida dastlabki va eng muhim bosqich hisoblanadi. Shu bosqichda bola tafakkuri, his-tuyg'usi, estetik didi va ijodiy qobiliyatining asosi yaratiladi. Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlari ana shu jarayonning ajralmas qismi bo'lib, bolalarni badiiy-estetik ruhda tarbiyalash, ularning go'zallikni anglash, his etish va yaratish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonda tarbiyachining pedagogik va kasbiyl mahorati muhim ahamiyatga ega. Chunki bolalarning tasviriyl faoliyatga bo'lgan munosabati, ijodkorlik darajasi va estetik qarashlari ko'p jihatdan tarbiyachining mahoratiga bog'liq bo'ladi.

Zamonaviyl ta'lim jarayoni shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni, interfaol va ijodiy metodlarni qo'llashni talab etmoqda. Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida tarbiyachi nafaqat rasm chizishni, balki tasvir orqali o'z fikrini ifodalashni, rang va shakl uyg'unligini his etishni o'rgatadi. Shu boisdan, pedagog o'z kasbiyl mahoratini doimiy rivojlantirib borishi, bolalarda badiiy idrok va estetik hissiyotlarni shakllantirish uchun zamonaviyl metodlardan foydalanishi zarur.

Tarbiyachining pedagogik va kasbiyl mahorati deganda, uning ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, har bir bolaning shaxsiyl xususiyatlarini inobatga

olish, ijodiy yondashuvni shakllantirish, badiiy didni rivojlantirish kabi ko'nikmalar yig'indisi tushuniladi. Bu mahoratning asosiy tarkibiy qismlari — kasbiy bilim, pedagogik texnika, ijodiy yondashuv, kommunikativ qobiliyat va metodik kompetensiyalardir.

Tarbiyachi tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida bolalarning yosh xususiyatlarini, psixologik holatini, individual imkoniyatlarini chuqur o'rganib, har bir bola uchun qulay ijodiy muhit yaratadi. Bunda o'yin texnologiyalari, ranglar bilan ishlash usullari, kompozitsiya, shakl va fazo tasvirlash kabi ko'nikmalarni o'rgatish bilan birga, bolalarda tasavvur va fantaziyani rivojlantirish ham muhim hisoblanadi.

Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarining samaradorligi ko'p jihatdan tarbiyachining estetik didiga, uning o'z ishiga ijodiy yondashish darajasiga bog'liq. Rasm chizish, bo'yash, yelimplash, loydan buyum yasash kabi mashg'ulotlarda tarbiyachi bolalarga nafaqat texnik ko'nikmalarni o'rgatadi, balki ularning his-tuyg'ularini, hayotiy kuzatuvlarini, go'zallikni sezish va qadrlash qobiliyatini ham tarbiyalaydi.

Tarbiyachining kasbiy mahoratining asosiy belgilaridan biri — pedagogik texnologiyalarni to'g'ri tanlash va qo'llay bilishidir. Masalan, bolalarni rasmga tayyorlashda “ko'rsatma asosida o'rganish”, “erkin ijod”, “ko'rgazmali namoyish” kabi metodlar samarali natija beradi. Ayniqsa, interfaol metodlar — “fikrlar assotsiatsiyasi”, “ranglar dunyosi”, “ijodiy topshiriqlar” bolalarning faol ishtirokini ta'minlaydi.[3]

Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida bolalar nafaqat qo'l mehnatini, balki fikrlash va his qilishni ham o'rganadilar. Shu sababli, tarbiyachining maqsadi bolalarga tayyor shaklni takrorlatish emas, balki ularning ichki his-tuyg'usini, hayotiy tajribasini tasvir orqali ifoda etishga yo'naltirishdan iborat bo'lishi kerak. Har bir bola o'zicha ijodkor, o'z dunyoqarashiga ega. Pedagog bu ijodiy kuchni rivojlantiruvchi, yo'naltiruvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Tarbiyachining kasbiy mahorati uning san'atni his etish va bolalarda shu tuyg'uni uyg'ota bilish qobiliyati bilan ham o'lchanadi. U bolalarga ranglarning uyg'unligi, shakllarning go'zalligi, kompozitsiyaning muvozanati haqida tushuncha beradi. Shu jarayonda bolalar estetik zavq oladi, ularning ruhiy holati barqarorlashadi. Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlari bolaning hissiy dunyosini boyitadi, ijobiy emotsiyalarni kuchaytiradi, o'z fikrini vizual ifodalashni o'rgatadi.

Tarbiyachining pedagogik mahorati shuningdek, motivatsion muhit yaratish bilan ham belgilanadi. Bola o'z ijodiy ishi orqali e'tirof etilishini, rag'bat olishni, baholanishni xohlaydi. Shu sababli tarbiyachi bolalarni tanqid qilmasligi, aksincha, ularni ilhomlantiruvchi, rag'batlantiruvchi uslublarni qo'llashi lozim. “Senga bu rang juda yarashibdi!”, “Qarang, u qanday chiroyli g'oya topgan!”, “Endi bu joyni biroz to'ldiraylik”, kabi ijobiy turtkilar bolaning ijodiy ishtirokini kuchaytiradi.

Kasbiy mahoratning muhim jihatlaridan yana biri — metodik savodxonlik. Tasviri mashg'ulotni tashkil etishda tarbiyachi mashg'ulot maqsadini, bosqichlarini, o'yin elementlarini, ko'rgazmali vositalarni to'g'ri tanlashi kerak. Mashg'ulot quyidagi bosqichlarda o'tadi:

- Kirish (motivatsiya yaratish);
- Namoyish (ko'rsatma va tushuntirish);
- Amaliy ijodiy ish;
- Baholash va tahlil qilish;
- Yakuniy xulosa (rag'batlantirish).[4]

Har bir bosqichda pedagogik mahorat o'z aksini topadi. Masalan, kirish bosqichida tarbiyachi bolalarda qiziqish uyg'otishi kerak. Namoyish jarayonida esa u aniq, lo'nda va bolalarga tushunarli tarzda ko'rsatma beradi. Ijodiy ish davomida esa bolalarni mustaqil fikrlashga undaydi, ularga erkin ijod qilish imkonini beradi.

Bugungi kunda tasviri faoliyat mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash muhim o'rin tutmoqda. Multimedia vositalari, interfaol doskalar, elektron rasmlar, animatsion tasvirlar orqali bolalarning diqqatini jalb etish osonlashdi. Masalan, "Ranglar sehrli olami" nomli interfaol o'yin orqali bolalar ranglar uyg'unligini o'rganadilar, "Tabiat manzarasi" mashg'uloti orqali esa atrof-muhitni kuzatish va tasvirlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Tarbiyachining kasbiy mahorati doimiy o'qish, o'z ustida ishlash, yangiliklardan xabardor bo'lishni talab qiladi. Zamonaviy pedagogik jarayon faqat an'anaviy yondashuv bilan chegaralanmaydi. Har bir tarbiyachi o'z ishini tahlil qilib, yangi metodlarni sinab ko'rishi, innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etishi zarur. Bu uning professional o'sishining kafolatidir.

Shuningdek, tasviri faoliyat mashg'ulotlarida psixologik muhit ham muhim o'rin tutadi. Bola o'zini erkin, ishonchli his qilsa, ijodiy natija yuqori bo'ladi. Tarbiyachi bolalar o'rtasida raqobatni emas, balki hamkorlik muhitini yaratishi lozim. Bolalar o'z ishlarini bir-biriga ko'rsatish, fikr almashish, baham ko'rish orqali o'zaro o'rganadilar.

Kasbiy mahoratning yana bir belgisi — pedagogik takt. Tasviri mashg'ulotda tarbiyachi bolaning ishi mukammal bo'lmasa ham, uning mehnatini qadrlashni bilishi kerak. Kichik xatolarni ko'rsatishda ehtiyotkorlik bilan yondashish, "boshqacha qilib ko'r", "yana bir marta urinib ko'raylik" kabi yumshoq ifodalar bolada o'ziga ishonchni oshiradi.[5]

Bundan tashqari, tarbiyachining badiiy saviyasi ham katta ahamiyatga ega. Pedagog san'at asarlarini tahlil qilishni, rang va shakl qonuniyatlarini bilishni, bolalarga oddiy tilda tushuntirishni bilishi zarur. Shu yo'l bilan u bolalarda go'zallikka, nafislikka, estetik qadriyatlarga mehr uyg'otadi.

Tarbiyachining kasbiy mahorati uning muloqot madaniyati bilan ham belgilanadi. U bolalar bilan samimiy, ochiq, mehr bilan muloqot qila olsa, mashg'ulot tabiiy o'tadi. Har bir bola o'zini tinglanayotganini, qadrlanayotganini his qiladi. Bu esa o'z navbatida, ijodiy jarayonni rag'batlantiradi.[6]

Tarbiyachining professional darajasi doimiy ravishda o'quv-seminarlar, malaka oshirish kurslari, tajriba almashish, ilmiy izlanishlar orqali yuksaladi. Tajribali pedagoglar o'z ish tajribasini yosh kadrlar bilan baham ko'rish orqali butun tizimning sifatini oshiradi.

Tasviriyl faoliyat mashg'ulotlari bolalar uchun dunyoni anglash vositasi hisoblanadi. Ular rang, shakl, o'lcham, fazo, nisbat kabi tushunchalarni amaliy o'rganadilar. Tarbiyachi bu jarayonni nafaqat o'rgatuvchi, balki yo'l ko'rsatuvchi sifatida boshqaradi. U bolalarni tabiat, inson mehnati, madaniyat, san'at bilan tanishtirib, ularda milliy qadriyatlar asosida go'zallikni qadrlash tuyg'usini shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, tarbiyachining tasviriyl faoliyat mashg'ulotlardagi pedagogik va kasbiy mahorati — maktabgacha ta'lim sifatining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. U nafaqat mashg'ulotni o'tkazuvchi, balki bolalarning ichki dunyosini anglovchi, ularni san'at orqali hayotga tayyorlovchi shaxsdir. Tarbiyachining yuqori kasbiy saviyasi, ijodkorligi, estetik didi va metodik yondashuvi natijasida bolalar go'zallikni his etadi, o'z fikrini tasvir orqali ifoda etishni o'rganadi, ijodiy tafakkur rivojlanadi.

Demak, tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarini samarali tashkil etish uchun tarbiyachi:

- pedagogik va psixologik bilimlarga ega bo'lishi;
- san'at asoslarini chuqur bilishi;
- innovatsion texnologiyalardan foydalana olishi;
- bolalarda estetik zavq uyg'otuvchi muhit yaratishi;
- o'z ustida doimiy ishlashi zarur.

Ana shundagina tarbiyachi o'z kasbining chin ma'nodagi ustasiga aylanadi, bolalarning badiiy-estetik tarbiyasiga beqiyos hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2020. – 45 b.
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2019. – 32 b.
3. Qodirova G. "Tasviriyl faoliyat metodikasi". – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 82 b.
4. Karimova D. "Pedagogik mahorat va tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 64 b.

5. Xoliqova M. “Estetik tarbiya va badiiy didni shakllantirish”. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023. – 70 b.
6. Rahimova N. “Maktabgacha ta’limda san’at asoslarini o‘qitish metodikasi”. – Toshkent: TDPU, 2021. – 77 b.
7. Usmonova S. “Bolalar ijodiy rivojlanishida tasviriy faoliyatning o‘rni”. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 60 b.